

RESPEKT
SPÉCIÁL

Jak se pozná dobrá práce

Čemu rozumět pracovním příležitostem zaměstnání? -
Mnoho lidí má víc povolání, nebo postavou - FIDELITY K&L,
která změnila svou profesi - Stručná historie našich
kariér a práce - První ženy jako mladá vynálezci starší lidí

29. číslo
včetně
nového
číslo z rubriky

číst digitálně

Reklama | [Předplatitelé Klubu Respektu mohou inzerci skrýt](#)

RESPEKT

CIVILIZACE: NOVÉ STÁŘÍ

JE MOŽNÉ, ŽE REVOLUCI, KTEROU POTŘEBUJEME TEĎ, NEPŘINESOU MLADÍ?

Znovu odhalit své já po šedesátce je těžké, bolavé a krásné

David Brooks / The Atlantic

9. 9. 2023

Anne Kenner pracovala dlouhá léta jako státní zástupkyně, nejprve v newyorském východním a potom v kalifornském severním obvodu, a šlapala na paty mafiánům a drogovým dealerům. „Mám ráda, když jdou věci na hranu,“ řekla mi k tomu. Její práce jí dávala smysl, připadala si díky ní užitečná. Když viděla bezmoc některých mladých lidí, chycených v síti právního systému, nejprve ji to rozhodilo, ale obratem pro své studenty sepsala podrobný návod, aby pochopili, jaká jsou jejich práva při jednání s muži a ženami zákona. Když vás zastaví policie, udělejte tohle. Tohle dělejte, když se vám chce policajt podívat do batohu.

Bod obratu v jejím životě přišel po padesátce. Její bratr, který se od dětství potýkal se spoustou problémů, se zastřelil. Jako děti měli složitý vztah a nemluvila s ním posledních třiatřicet let. Už dávno přerušil skoro všechny styky s rodinou, jak se jeho život propadal do samotářství a paranoie. A stejně, jak mi řekla, byla jeho smrt „ohromně bouřlivá zkušenost. Chtěla jsem pochopit, proč mě to tak sebralo.“

Někdy v té době se doslechla o tehdy začínajícím programu na Stanfordově univerzitě, který se jmenuje Institut pro výjimečné kariéry. Je pro dospělé, většinou padesátníky nebo šedesátníky, kteří opouštějí svou hlavní kariéru a zkoušejí přijít na to, co si počít se zbytkem svého života. Studenti tráví rok společným

učením, ve skupině pár desítek lidí. Zkoušejí znovu objevit sami sebe, a připravit se tak na další etapu. „Někdo mi řekl, že je možné se tam nadechnout, zpomalit, získat odstup,“ vzpomíná Kenner.

Nic takového tam nezažila. „Nebyl to svěží nádech. Byl to volný pád.“

První den jim Phil Pizzo, zakladatel programu a předtím výzkumník a děkan lékařské fakulty na Stanfordu, řekl, ať své životopisy hodí za hlavu. „Už nejste tím, co se tam píše. Nijak vám to nepomůže.“ Kenner si jeho slova vzala k srdci. „Dobře, říkala jsem si, na ničem, co jsem dokázala, nezáleží. Cokoli budu odteď dělat dál, musím dělat jinak.“

Prvních pár týdnů na kampusu pro ni byl šok. Její spolužáci, většina z nich nehorázně úspěšná v technologickém průmyslu, finančnictví nebo v nějaké jiné oblasti, najednou neměli nic na povel. Stali se z nich prváci, s batohy na zádech, hledající třídy a učebny, zápasící se seminárkami. Jeden den Kenner vešla do studovny a viděla „chlápek, co byl největší zvíře a největší kretén“ v celé třídě, jak leží na podlaze na zádech.

„Co tam dole děláš?“ zeptala se ho.

Nemohl odpovědět, jen velmi rychle a mělce dýchal. „Tohoto pětadesátiletého, ohromně úspěšného muže přepadla naprostá panika,“ protože se mu zkrátka změnil život, vzpomíná Kenner. Během následujícího roku se z něj stal její „drahý kamarád“.

Součástí programu je i chvíle, kdy musí studenti vstát a celé skupině popsat nějakou důležitou epizodu ze své životní cesty. Něco hlubšího, než jsou odrážky v profesním životopise. Kenner mluvila o svém bratrovi. Tahle zkušenost ji změnila: v její rodině byla bratrova složitá povaha vždycky obestřená tajemstvím a mlčením. Bratrův osud jí ukázal, že „držet si svá tajemství bylo v mé rodině nebezpečné“, jak si dnes uvědomuje. „Že jsem jeho příběh vyprávěla, bylo moje vyhlášení nezávislosti na tom všem.“

Její život nabral nový směr. Když jsem s ní mluvil v květnu, pár let po její stanfordské zkušenosti, spolupracovala s Kouzelným divadlem v San Francisku na uvedení její vlastní hry o Anně Boleyn, druhé manželce Jindřicha VIII. a jedné z jejích celoživotních hrdinek. Když jsme spolu mluvili, hra se zrovna zkoušela. Zkoušky běžely přes den a po večerech Kenner přepisovala scény. „Vůbec nemůžu spát, je to tak napínavé,“ říkala mi. „Mám se dost pod kontrolou. Nikdy jsem toho moc nenabřečela a tihle lidi od divadla jsou tak emocionální. Brečí pořád. Učím se s tím žít.“

„Jde o to nebát se samu sebe postavit do situací, o kterých nevím vůbec nic,“ říká, když má pojmenovat jednu věc, kterou se při svém druhém vzdělávání na Stanfordu naučila. „Třeba se mi to parádně nepovede. Kašlu na to. Je mi čtyřiašedesát.“

Co jsem to jen ztratil?

Studijní programy pro život po kariéře na univerzitách ve Stanfordu, Harvardu a na Notre Dame jsou nejzavedenější. Spousta dalších ale vzniká. Zjistil jsem to, že když jsme spolu s mou manželkou souhlasili, že budeme učit na právě zahajované chicagské verzi, nazvané Iniciativa pro vůdcovství a společnost, kterou zřizuje Chicagská univerzita. Nové a nové podobné programy se objevují tak rychle, protože nám před očima vzniká nová životní etapa.

Samotný koncept dospívání, jak ho dnes chápeme, vznikl v první polovině 20. století. Lidé postupně uznali, že existuje zvláštní životní fáze mezi dětstvím a dospělostí. Slovo teenager se ve Spojených státech začalo užívat někdy ve čtyřicátých letech.

V 21. století se vynořuje nová životní fáze, mezi koncem pracovního života a stářím. Lidé žijí déle. Jestliže vám je dnes šedesát, máte zhruba padesátiprocentní šanci, že se dožijete devadesátky. Jinými slovy, pokud odejdete do penze někdy po šedesátce, dělí vás s velkou pravděpodobností ještě dvacet let od chvíle, kdy vaše mysl i tělo začnou rychle scházet.

Ještě pro tuto fázi nemáme odpovídající pojmenování. Sara Lawrence-Lightfoot, která tuhle životní fázi dlouhodobě zkoumá, ji nazývá „třetí kapitola“. Také se říká „dospělost 2“, nebo, a to se mi líbí nejvíc, „léta přidavku“. Pro mnoho z nás jsou to krásné a vděčné roky, ale cesta k nim dokáže být trnitá.

Pro účastníky těchto programů, kteří jsou ve valné většině vzdělaní příslušníci vyšší střední třídy, platí, že právě kariéra definovala jejich identitu. Svou hodnotu odvozovali od svých pracovních výkonů, výsledků a úspěchů. Co se přihodí, když tohle všechno zmizí?

Během posledních pár měsíců jsem mluvil s několika lidmi, kteří se tomuto životnímu přerodu blíží nebo už jsou v jeho víru. Bývají to hodně náročné rozhovory. Jeden vysoký manažer mi řekl, že v životě se bojí jen dvou věcí, smrti a penze, a penze mnohem víc.

Byznysový konzultant William Bridges říká, že součástí každé proměny je období ztráty, období v území nikoho a období znovuzrození. Pocit ztráty, kterou odchod do penze přináší, dokáže být brutální.

Veleúspěšní lidé teskní po životě, který dával jejich existenci smysl a díky němuž byli v centru pozornosti. Lidé v území nikoho ještě nevědí, jaká bude nová verze jich samých. Popisují pocity prázdnoty, zmatení a zbytečnosti.

Jedna sedmdesátice mi řekla, že když odešla do penze, zjistila, že neví, co ji dělá šťastnou. Nedokázala to předpovědět. Ukázalo se, že řada činností, které si do penze naplánovala, je nudná a nenaplnuje ji. Jiná čerstvá penzistka se mi svěřila, že trochu nečekaně se jí nejvíc stýská po pracovních e-mailech – po pocitu, že je uprostřed proudu informací. „Je to poznání ztráty, co k nám lidi přivádí,“ říká Tom Schreier, dřív viceprezident chicagské investiční firmy Nuveen, který dnes řídí Iniciativu inspirace a vůdcovství na Notre Dame. „Když řídili firmu, mysleli si, že mají dvě stě skvělých přátel. A najednou jim na jejich zprávy odpovídá stejně rychle jako dřív sotva pět.“

Tihle lidé jsou přímo uprostřed toho, čemu psycholog Erik Erikson říká vývojová krize. Buď se jim podaří najít způsob, jak dál růst – a způsob, jak být ostatním dál ku prospěchu –, nebo se zaseknou a stagnují. Jste ve věku, kdy si myslíte, že byste měli znát odpovědi na podstatné otázky, ale ve skutečnosti jste před nimi bezradní: Kdo jsem? Jaký má můj život smysl? Co opravdu chci? Záleží na mně?

Akademické programy, o nichž mluvíme, mají svým účastníkům ukázat cestu k odpovědím. Dospělí studenti na Stanfordu, Harvardu nebo Notre Dame nejsou průměrní Američané. Většina z nich si užívá až legračních privilegií, mají dost peněz, aby zaplatili drahé školné a na rok se přestěhovali do Palo Alta, Cambridge nebo podobných míst. Žijí v jiné galaxii než většina lidstva, která si buď nemůže dovolit přestat pracovat, nebo kterou dělí jeden větší trabl od velkých finančních starostí, a tak si nemohou dovolit vzít si rok volna a přemítat nad smyslem života.

Revoluce táhne mládí. Co když potřebujeme revoluci, kterou přinesou ti staří?

Co se tam ale superelita naučí, neplatí jen pro ně. Ať už máte jakýkoli příjem, část své identity odvozujete od toho, jak přispíváte k chodu světa a jak pečujete o své milované. Lidé bez ohledu na výši výdělků cítí krizi identity a kladou si ty nezákladnější otázky, když se jejich životní role mění nebo když končí. Životní jistoty pracujících chudých se otřásají, když kvůli věku nebo nemoci musí pracovat méně nebo musí měnit zaměstnání – třebaže se musí dál otáčet a nemohou si dovolit ten luxus vrátit se do školy a pohroužit se do hlubokých myšlenek. Lidé, kteří tyto programy navštěvují, vybudovali své životy kolem prestižních kariér. Jsou trochu náchylnější k hlubokým krizím, když se úspěch a status stanou vzpomínkami – ale poučení, které pak obdrží, je užitečné pro nás všechny.

Pokariérní studia mě fascinují mimo jiné proto, že doufám, že nabídnou protilék na jeden kulturní neduh, který Derek Thompson z The Atlantic nazývá prácismem. To je, jak říká, moderní přesvědčení, které „nade

všechno oceňuje práci, kariéru a úspěchy“. Mnoho Američanů podle něj doufá, že jim práce nabídne všechno, co lidské bytosti dřív čerpaly z náboženství – smysl, komunitu, seberealizaci, pocit vyššího poslání.

Moderní život je meritokratický, a to s sebou nese určité hodnoty – život je nejlepší si představit jako šplhání směrem nahoru, úspěch je základem dobrého života, a proto ti výkonnější a úspěšnější jsou hodni většího obdivu než nevykonní a neúspěšní. Tahle závislost na pracovní identitě nedělá dobře našim duším a jejich zdraví.

Od samého počátku moderního věku si lidé stěžují na marnost celé té honby za povýšením a penězi, ale nikdo s tím nic nedělá. Jestli mohou pokariévní akademické programy pomoci starším lidem zjistit, jak vypadá naplněný život, který se už netočí kolem práce, možná se od nich můžeme něco naučit. Velká skupina lidí, kteří mají v žilách dost života a elánu, ale kteří žijí své životy podle jiných pravidel a hodnot, může vytvořit novou představu o tom, jak vypadá dobrý život – a přispět tak k širšímu a rozsáhlejšímu přenastavení sdílených hodnot.

Většinu revolucí táhli mladí. Je možné, že revoluci, kterou potřebujeme teď, přinesou ti staří?

Zabrzdit a zmlknout

Někdo do podobných programů nastupuje s představou vcelku jednoduché změny povolání. Nejasně cítí, že je čas vrátit společnosti a svému okolí něco zpátky, a tak si myslí, že jejich nový život bude hodně podobný tomu starému, jen v něm bude víc vykonaného dobra. Spousta z nich brzy zjistí, že se pletli. Podcenili, jak moc se jejich dosavadní život točil kolem kariévních úspěchů. Podcenili sílu vlastní workoholické mentality – zaměřené na cíl, strategické, racionální, a emocionálně a duchovně zakrnělé.

Jak jednou poznamenal Carl Gustav Jung, „nemůžeme prožít odpoledne našich životů podle plánů z životního rána. Co je ráno ohromné, je odpoledne malé, a co bylo ráno pravda, je odpoledne lež.“ Jakmile dnešní vládci vesmíru opustí své velké a honosné kanceláře, v plné rychlosti narazí do zdi této nesmlouvavé reality.

Susan Gianinno dřív řídila reklamní agenturu J. Walter Thompson, chodila na harvardskou Iniciativu pro pokročilé vůdcovství a teď spolupředsedá její absolventské asociaci. Myslí si, že ve vysokých a náročných pozicích se život měří užitečností a výkonem – optimalizovaně vydanou energií a dosaženými výsledky. Zavřete dveře za svou prací a takové myšlenkové nastavení přestane fungovat. „Ta klíčová změna je proměna pána ve služebníka,“ řekla mi. V důležité a vlivné pozici vidíte sami sebe jako pány výkonu a efektivity. Abyste uspěli v další fázi života, „musíte začít sloužit“.

Studenti musí odhodit onu ohromující personu, kterou jejich ego chce ukazovat okolí – někdo důležitý, někdo, kdo ve světě dosáhl velkých úspěchů. Jacob Schlesinger víc než třicet let reportoval pro The Wall Street Journal. „Byly doby, kdy jsem se těšil na to, až uvidím svoje jméno na titulce,“ říká. Ale to pominulo, ze vzrušující reportéřské práce se stávalo víc papírování a únavný kolovrátek. Uvědomil si, že už to nechce dál dělat. Zapsal se do stanfordského programu, ale zapsal se tam jako ten důležitý reportér, kterým byl. Když šel na Stanfordu za doktorem, vzpomíná, že první věc, kterou lékař řekl, bylo: „Ach, vy pracujete v The Wall Street Journal.“

Postupně se tahle jeho identita rozpustila. Objevil nové zájmy. „Našel jsem se v duchovnu,“ říká Schlesinger. „Taky jsem chodil na hodně hodin improvizovaného divadla. Připadám si trochu pitomě, když to říkám, protože jsem si dřív myslel, že to celé je pitomost – říkával jsem tomu ‚průmysl na obsluhu zranitelných duší‘.“ Zapsal se do kurzu psaní memoárů. „Z toho, co všechno o sobě byli lidé schopní říct, mi spadla čelist. Tenhle program mi otevřel oči.“

Vytlouct meritokratická měřítká z pětadesátáctníka je úplně jiný pedagogický úkol, než je do dvacátáctníka napěchovat. Od běžných vysokoškolských programů se ty pokariévní v mnohém liší. Tak třeba studenti a učitelé jsou podobného věku. Neznámkuje se, což je běžné meritokratické měřítko společenského

postavení a statusu. Předepsaná četba je mnohem kratší, než jakou čtou běžní vysokoškoláci. (Když jsem vedl semináře s lidmi středního věku, zjistil jsem, že se nemůžou prokousat texty, které jsou pro mladé studenty hračka. Jejich schopnost soustředěné četby se zhoršovala úměrně se vzkvétáním jejich kariér.) O četbu a debaty nad texty ale beztak moc nejde. Skoro každý účastník pokariévního programu, s nímž jsem mluvil, mi řekl, že nejdůležitější na tom celém je možnost projít životní proměnou s novými přáteli. „Mám teď třicet nových přátel,“ řekla mi Margaret Higgins, která chodila do programu na Notre Dame. „Který šedesátník může říct, že má třicet nových přátel?“

Studenti si navzájem slouží jako podpůrná skupina, zatímco se všichni odrážejí ke svému pracovnímu skoku do prázdna. „Chtěla jsem takovou budoucnost, kterou bych nedokázala předpovědět a vymyslet,“ říká Susan Nash, bývalá soudkyně. Pustit volant z ruky je těžké, „pokud je řízení a kontrola jediný způsob života, jaký znáte,“ řekl mi otec Dan Groody, který učí na Notre Dame. „Je to těžké, ale osvobozující.“

Když jsem s účastníky pokariévních programů mluvil, musel jsem jim i sobě přiznat, že moje vlastní kariéra mě dovedla k obsedantně efektivnímu využívání času. Pořád mi v hlavě tikají hodiny. Když zajedu k pumpě a chci tankovat, hned mi naskočí, že budu mít volných devadesát vteřin a za tu dobu zvládnou vyřídit dva e-maily. Odpovídali se shovívavostí, s jakou se dospělí sklánějí k malému dítěti. Naučili se zpomalit dost na to, aby začali cítit. Některé z pokariévních programů předepisují jako četbu knihu *Sabbath* od Abrahama Joshuy Heschela. Má jim pomoci se zastavit. „Začínáme tím, že ve vlaku věčně zaneprázdněnosti a spěchu zatáhneme za brzdu. Jestli chcete poznat nejhlubší tužby vlastního srdce, musíte kolem sebe vytvořit ticho, abyste je slyšeli,“ řekl mi otec Groody.

Jakmile se studenti zbaví neustálé potřeby optimalizovat, jejich čas se roztáhne. Už nemusí hledět na dlouhodobou strategii své kariévní trajektorie. Mají svobodu se zeptat: Co chci dnes dělat?

Třeba péct

Když všechno běží, jak má, měly by tyto programy přimět své studenty položit si ty nezákladnější otázky a nalézt na ně nové odpovědi. První z nich je: Kdo jsem? Studenti procházejí řadou různých cvičení, která jim mají nasvítit jejich život jinak, než jak jej znají. Na Stanfordu je populární hodina psaní memoárů. V Notre Dame chodí na hřbitov a píše vlastní nekrolog.

Učí se vidět svůj život jako něco víc než sousled položek profesního životopisu. Učí se jinak myslet. Psycholog Jerome Bruner říká, že jsou dva způsoby přemýšlení: paradigmatický a narativní. Paradigmatický dokazuje a prosazuje věci, narativní vypráví příběhy.

Většina z nás stráví svou kariéru zdokonalováním paradigmatického myšlení – argumentováním, vytvářením powerpointových prezentací, sestavováním strategických zpráv, psaním právních výkladů. Když ale studenti promýšlejí novou kapitolu svých životů, musí svůj příběh doplnit, a musí se naučit myslet narativně. Musí utkat příběh o tom, jak rostli a měnili se, od dětství až do dneška.

K tomuto hlubšímu pohledu na sebe sama pokariévní programy pomáhají svým studentům různými způsoby. Harry Davis, dlouholetý profesor managementu na Chicagské univerzitě, který působí jako učitel a konzultant v tamním programu Vůdcovství a společnosti, po svých studentech chce, aby rozpoznali svoje niterné já, svoje viditelné já a svoje nejlepší já. Na Notre Dame využívají teorie Thomase Mertona o já a identitě a studenti mají popsat svoje skutečné já a svoje falešné já, které ukazují světu. Podle Toma Schreiera, který program na Notre Dame vede, většina lidí své skutečné já moc dobře nezná.

Druhá velká otázka, kterou musí studenti zodpovědět, zní: Co skutečně chci? Když jsme mladí, většinou chceme to, co chtějí ostatní: věci, které nám přinesou postavení, sebejistotu a peníze. Když začínají se životním přídatkem, jak tomu říkám, musí studenti opustit touhy vnucené zvenčí a začít naplňovat touhy, které se rodí v nich samých.

To může být skličující. Otec Groody si vybavuje, že „jednoho dne jsme začínali s tématem vnitřního světa a tužeb srdce. V místnosti bylo znatelné napětí. Lidé rudli. Na čele jim vystupovaly žíly. Seděli tam

veleúspěšní lidé a představa, že by se svěřili s nějakou svou slabostí, byla pro spoustu z nich naprosto děsivá.“

Mnoho lidí si ku stáru uvědomí, že kvůli své kariéře opustili nějaký sen – stát se hudebníkem, dramatikem nebo učitelem. Posbírají, co z nerozvíjených talentů a nedokončených prací zbylo, a postaví kolem toho svůj nový život.

„Co je na stáří složité, je udržet si otevřenou hlavu,“ napsal jednou teolog a hrdina boje za občanská práva Howard Thurman. „Na začátku života je všechno před vámi, všechny přísliby a všechny váš potenciál. Ale s přibývajícimi roky děláte rozhodnutí, jako strom získáváte svůj pevný tvar. Není lehké nepřestat si všímat zelených výhonků a pečovat o ně.“

Třetí otázka zní: Co bych měl či měla dělat? Mnoho studentů nastoupí do programů s představou, že se pustí do nějakého projektu, který bude s jejich dosavadní prací souviset. Developer by chtěl třeba pracovat na programech dostupného bydlení. Jak Schreier říká, to se skoro nikdy nestane. Představa studentů na začátku roku a na jeho konci je většinou naprosto vzdálená. Jejich mysl a horizont možného jsou mnohem otevřenější.

Mnoho z absolventů, s nimiž jsem mluvil, se pustilo do velkých problémů naší společnosti: reforma školství, bezdomovectví, nedostatek žen barevné pleti v technologickém průmyslu. Nejvíc mě ale uchvátili lidé, kteří začali dělat malé věci, a ty jim přinášely velkou radost. Davis, který šedesát let učil management, mi řekl, že „si chce otevřít pekárnu. Nechci ji řídit. Chci jenom péct.“ Susan Nash, dřív právnička z velkého světa, mi s velkou vášní popisovala, jak moc ji baví pracovat jako zprávačka pro místní tiskovou agenturu. Po kariéře ve venture kapitálových fondech si Mary Jane Elmore zapsala kurz dějin umění na Stanfordu a nyní maluje. „Jsem ve třetím trimestru života,“ řekla mi, „a naplňuji ho malováním.“

Není na co čekat

„Lidi v těchhle programech nezajímá, co jste dělali předtím,“ řekla mi Susan Nash. „Všichni si začneme budovat nové identity.“ Mnoha studentům se nakonec vůbec nestýská po minulých zářivých kariérách. Spíš nemůžou uvěřit, že ve svých vyjetých profesních kolejích jeli tak dlouhé roky. Studenti uprostřed akademického roku chodí za otcem Groodym a ptají se, jak mohli takovouto šanci tak dlouho mít. Je jim to hluboce líto, komentuje to Groody, a říkají mu, že měli takovouto změnu udělat mnohem dřív.

Nejvíc mě uchvátili lidé, kteří se rozhodli nezměnit svět.

Lidem, jako jsem já, stále naplno budujícím svou kariéru, se to neposlouchá dobře. Jsme ponořeni do práce, zaneprázdnění tímhle a támhle tím projektem, přesvědčení, že každý náš pracovní úkon je skutečně a opravdu velmi důležitý. Ale pokud to, co všichni tihle zmoudřelí stařešinové říkají, je pravda, tak v jednom momentu všechny ty hrozně důležité věci necháme za sebou a nikdy už se za nimi neotočíme.

Jaké poučení si tedy od nich máme vzít? Jestli je vám 35, 49 nebo 57 a koukáte na lidi, jak žijí naplněný život až poté, co se zbavili prokletí prácismu, máte se odhlásit ze závodu a celé to pracovní pinožení brát mnohem méně vážně?

K takovému závěru došlo mnoho mladých lidí, co znám. V bláznivém kariérismu starších generací vidí recept na úzkostný, vyčerpávající a v podstatě prázdný život. Možná jste na TikToku narazili na influencerku Gabrielle Judge, která proslavila mem #lazygirljob. V #lazygirl (a také v dalším známém trendu „nenápadného odcházení“) jde o to najít si takovou práci, která vám zaplatí účtenky, ale nebude vám brát moc času ani energie. Zanechte řehole kariérismu. Oddejte se každodenním životním radostem.

Možná už jsem stará škola, ale myslím, že takový přístup není úplně správný. Když budete svou práci vykonávat jen na půl plynu, budete průměrní v něčem, co vám tak jako tak zabere pořádnou porci života. A pokud upřednostníte rozkoše a radosti před vším ostatním, strávíte své dny náhodnými zážitky, které budete měřit povrchním metrem – stál dnešek za to, nebo to byla nuda? Nabíráte spoustu dočasných požitků, které dohromady nevytvoří nic podstatného.

Lidé, kteří se hlásí do pokariérních programů, si vybrali smysl před pohodlím. Ke stáru v sobě objevili něco, co pokládám za všeobecnou lidskou pravdu: většina z nás nechce prosté štěstí. Chceme zápal. Chceme cítit stejnou existenciální nutkavost, jako když se plně ponoříme do smysluplného počínání, když víte, že děláte něco důležitého a dobrého. Tyhle programy netiší ambice, spíš je povyšují a směřují k něčemu tvůrčímu a šlechtnému – k velkému projektu na proměnu vzdělávání nebo k malé vášni, malování, pečení nebo psaní her o Anně Boleyn.

Ale jak se nám proboha povedlo vybudovat společnost, ve které si pětadesátníci musí platit kurzy, aby se dozvěděli, kdo jsou, co chtějí a co mají dělat dál? Proč jsme uvězněni v kultuře, kde lidi málem raní mrtvice, když jsou nuceni vyrovnat se svým vlastním nitrem?

Je to proto, že naše kultura je nehorázně nevyrovnaná. Jako kulturista, který si mohutně osvalil pravou stranu těla a levou nechal povadnout. Řečeno ještě jinak, dobře vedený život se řídí dvěma odlišnými logikami. Jedna z nich je přímočará, užitná logika, která nás provádí našimi kariérami: vstup vede k výstupu. Snaha vede k odměně. Sleduj vlastní prospěch. Chop se každé výzvy. Mysli strategicky. Po žebříku šplhej nahoru. Dělej dojem. Tohle vás naučí obchodní akademie.

Život se ale řídí i jinou, hlubší logikou. Je to logika obdarování, která nám pomáhá vytvářet blízké vztahy a provází nás jimi, káže nám sloužit ostatním a pěstovat svoje lidství. Je to logika přispívání, nikoli odebrání. Poddání se, ne ovládnutí. Je to morální, ne nápomocná logika. Je plná paradoxů: musíš dát, abys dostal. Musíš ztratit sebe sama, aby ses našel. Musíš se vzdát svému okolí, abys získal sílu zevnitř sebe.

Kariérní logika vám pomůže dobýt svět, logika obdarování vám pomůže mu sloužit. Logika kariéry se soustředí na otázku „jak“ – jak se dobrat povýšení, jak vyřídit úkol rychle –, logiku daru zajímá „proč“, třeba proč jsme tu a jakému dobru máme v posledku sloužit. Kariérní logika je o péči o vlastní ego, logika daru je o upřednostnění druhých.

Dobře žitý život, v mládí i ve stáří, je v napětí mezi těmito dvěma způsoby přemýšlení. Potíž je v tom, že jsme vybudovali svět, v němž užitná logika zcela zastiňuje tu morální. Brutální nadvláda zásluhovosti je tak všudypřítomná, že máme často problém se jí vzepřít. Od raného věku jsme tlačeni k tomu, abychom vyhrávali zlaté hvězdičky a měli hezké známky, posouvat se, zlepšovat, ohromovat. Nekonečná honba za úspěchem nás může obírat o schopnost se opravdu učit. Spousta studentů, které jsem učil, nemá dost času na intelektuální zvědavost a duchovní růst – a v dospělosti s tím, jak jim přibývají povinnosti, je to jenom horší.

Tyhle programy životního přídatku vidím jako čerstvé a zelené výhonky, drobné kvítky nových kontrakulturních institucí pro lidi, kterým se dařilo v meritokracii, ale teď chtějí žít svůj život podle logiky daru. Chtějí žít tou stranou svého duchovního těla, která dlouho zakrňovala – žít duchovní život naplněný morálním smyslem. Jsou to kurzy, kde není hanba přemýšlet o hlubším smyslu, není hanba se zbavit svého pracistického já, není hanba žít podle ideálu sebeobětující se služby. Mohou tříbit mravní imaginaci, takže si lidé mohou představit šlechtnější život a najít odvahu ho žít.

Tyto programy by neměly být vyhrazené jen bohatým. Demokratizace je tady žádoucí a nutná. Každý rok do přídatku svého života vstoupí desítky milionů lidí. Kdyby byly takovéhle programy dostupnější, mohlo by se jejich navštěvování – třeba jen na pár týdnů nebo čas od času během roku – stát jakousi rituální cestou do penze. Phyllis Moen zkoumá jednotlivé fáze lidského života a studovala některé z pokariérních programů, než rozjela svůj vlastní na Minnesotské univerzitě. Nemíří na kapitány světa, ale spíš na střední třídu – učitele, drobné podnikatele, některé lékaře. Říká, že její studenti se potýkají s úplně stejnými

problémy jako ředitelské a manažerské typy na Stanfordu a Harvardu. Stejným pocitem ztracenosti, stejnou potřebou znovu převyprávět svůj životní příběh, stejnou nejistotou, co si počít dál. Třídní rozdíly neznamenají nutně rozdíly v krizi identity, s níž lidé zápasí při odchodu do penze.

Nemělo by být víc takových programů, jako ten v Minnesotě, který vyvažuje užitnou a morální logiku, pro různá životní období? Nejsem podnikatel, ale když jsem psal tento článek, v hlavě mi vyskakoval jeden nápad za druhým: někdo by měl založit firmu s názvem „Váš tým pro přerod“. Podnik by sdružoval lidi, kteří procházejí stejnými životními událostmi – po univerzitě, po rozvodu, po pracovním neúspěchu, po smrti partnera, po odchodu do penze. To jsou zlomové události, při kterých se lidské bytosti učí nejvíc – a přesto nám chybí způsob, nějaký program nebo instituce, které by nám přechod do nové fáze usnadnily a umožnily nám se o sobě a světě dozvědět co nejvíc. (Bývaly doby, kdy zavedené sousedské skupiny nebo komunita kolem místní církve mohly pomoci, ale těch v Americe doložitelně ubývá.)

Takové programy by nemusely být drahé. Stačilo by si pronajmout pár učeben na místní škole nebo v knihovně. Nabídněte širokou škálu kurzů. Najměte moderátory, kteří budou vzájemný hovor účastníků udržovat v chodu – a účastníci samotní už se postarají o zbytek.

Lidský hlad po smyslu a naplnění je palčivý. Přesto má dnešní Amerika přebytek pracismu a smyslu se jí nedostává. Neměli bychom čekat na pětadesáté narozeniny, abychom zjistili, jak proměnit své životy. Možná nám lidé, kteří hledají své nové já ve zvláštních akademických programech, mohou ukázat cestu už teď.

Autor je novinář, fejetonista a vědec.

© 2023 The Atlantic Media Co., as first published in The Atlantic magazine or on theatlantic.com (as applicable).

All rights reserved. Distributed by Tribune Content Agency.

Pokud jste v článku našli chybu, napište nám prosím na opravy@respekt.cz.

Stáří

Vztahy

Rodina

Senioři

Psychologie